

Цитування:

Сапелкіна З. П. Модерне українське мистецтво: європейська тотожність чи окремість. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 1. С. 242–248.

Sapelkina Z. (2024). Modern Ukrainian art: European identity or separateness. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal, 1, 242–248 [in Ukrainian].

Сапелкіна Злата Петрівна,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач Центру ліцензування,
академічної доброчесності і моніторингу
якості освіти
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<http://orsid.org/0000-0002-5051-2042>
zsapelkina@dakkkim.edu.ua

МОДЕРНЕ УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО: ЄВРОПЕЙСЬКА ТОТОЖНІСТЬ ЧИ ОКРЕМІСТЬ

Метою статті є виявлення особливостей українського модерну як самобутнього соціокультурного явища. **Методологія** дослідження базується на системному підході до вивчення проблеми і включає синхронний та діахронний методи наукового пізнання, а також аналізу, порівняння, узагальнення та екстраполяції. **Наукова новизна** полягає в спробі пошуку історичних паралелей між подіями початку ХХ ст., які позначилися на образному переосмисленні дійсності в мистецтві, і постмодерновими тенденціями сьогодення. **Висновки.** Розглянувши модерн в українському соціокультурному просторі, з'ясовано, що характерним для мистецтва був не лише рух в ногу з європейським часом в набутті експериментального досвіду, але й філософське підґрунтя, спрямоване на самоідентифікацію. Відтак, для багатьох українських митців повний розрив з традиційним мистецтвом став неможливим, і пошук відповіді на питання «хто ми» став причиною вплітання багатовікових етнічних кодів в артпростір новітньої доби. Відтак явище модернізму в українській культурі пов'язане насамперед з віддзеркаленням історико-культурної парадигми та пошуку автохтонних сенсів.

Ключові слова: мистецтво, соціокультурний простір, модерн, авангард, історизм, традиція, самоідентифікація.

Sapelkina Zlata, Ph.D. in History, Associate Professor, Head of the Centre for Licensing and Monitoring the Quality of Education, National Academy of Culture and Arts Management

Modern Ukrainian Art: European Identity or Separateness

The purpose of the article is to identify the features of Ukrainian modernism as a unique socio-cultural phenomenon. **The research methodology** is based on a systematic approach to the study of the problem and includes synchronous and diachronic methods of scientific knowledge, as well as analysis, comparison, generalisation, and extrapolation. The scientific novelty lies in the attempt to find historical parallels between the events of the early 20th century, which influenced the figurative rethinking of reality in art, and postmodern trends of today. **Conclusions.** Considering modernism in the Ukrainian socio-cultural space, it was found that art was not only characterised by keeping up with European times in gaining experimental experience, but also by a philosophical basis aimed at self-identification. Thus, for many Ukrainian artists, a complete break with traditional art became impossible, and the search for the answer to the question "who we are" became the reason for the integration of centuries-old ethnic codes into the art space of the modern era. Thus, the phenomenon of modernism in Ukrainian culture is primarily associated with the reflection of the historical and cultural paradigm and the search for autochthonous meanings.

Keywords: art, socio-cultural space, modernism, avant-garde, historicism, tradition, self-identification.

Актуальність теми дослідження. Сучасна Україна переживає важкий час, коли в черговий раз в її історії постала загроза незалежності. Але, як би це не звучало парадоксально, несправедлива, жорстока, загарбницька війна викликала сутнісні суспільні світоглядні зміни, що призвело до формування нації та її єднання на основі фундаментальних морально-етичних цінностей. Процеси самоідентифікації викликали потребу пошуку історичних паралелей, переосмислення їх уроків. Не

випадково революційні події початку ХХ століття, першої світової війни, визвольних змагань, національного відродження в 20-х рр. набувають сьогодні особливої актуальності. Інтерес представляє і українське модерне мистецтво, філософське підґрунтя якого в період екзистенційної загрози, стає близьким усе більшому загалу вдумливих людей, оскільки образно віддзеркалює душевний біль, зраненого війною українського народу.

Метою статті є з'ясування сутності українського модерну як соціокультурного явища. Для досягнення мети поставлено завдання виявлення типових і самобутні рис українського модерну в межах європейського історичного і наративного дискурсу.

Аналіз джерел. В ХХ ст. на території радянської України за панування комуністичної ідеології і цензури відчувався брак повноцінної наукової бази щодо дослідження як теорії модерну, так і творчості його представників. Відтак інформаційно обмежені вітчизняні наукові розвідки поступалися зарубіжним. І лише в 1960-х рр. ХХ ст. стали з'являтися окремі дослідження, зокрема присвячені архітектурним і містобудівним об'єктам першої третини ХХ ст., після чого напрям був включений в історію розвитку вітчизняного зодчества. Так аналізом діяльності творчих об'єднань та угруповань в українській архітектурі 1920–1930-х рр. займався Г. Лебедев, який в дисертаційному дослідженні виділив на теренах України в означений час кілька провідних архітектурних напрямів - традиційний, модерний і з національним колоритом [11].

Значно активізувалося вивчення теорії і історії модерну в часи незалежності, хоча давався взнаки комплекс «молодшого брата», оскільки окремі дослідники традиційно орієнтувалися на роботи не стільки європейських мистецтвознавців, як московських та петербурзьких. Але й зараз відчувається брак фундаментальних українських робіт, в яких би детально висвітлювались загальнотеоретичні проблеми модерну, оскільки більшість досліджень присвячені окремим аспектам.

Багаторічним дослідником українського модерного мистецтва залишається Д. Горбачов, який розглядає новаторські художні процеси першої третини ХХ сторіччя в єдиному контексті неакадемічних художніх напрямів, від примітивістів і експресіоністів до конструктивістів та супрематистів, умовно хронологічно поділяючи їх на «передавангард» та власне «авангард». У 1996 р. вийшов альбом його авторства «Український авнгард 1910-1930-х років», де вперше повно всебічно репрезентовано 400 творів українських митців авангардистів В. Єрмолова, О. Богомазова, В. і Д. Бурлюків, К. Малевича, О. Архипенка, О. Екстер та багатьох інших [7].

У праці Скляренко Г. «На берегах. Нотатки до українського мистецтва ХХ ст.» здійснена спроба періодизації модерну в Україні. Автор вважає, що «є підстава окреслити етап

українського мистецтва ХХ століття 1890 – 1940-ми роками» і ділить його на наступні періоди: початок 1890-х – середина 1900-х років, середина 1900-х – середина 1920-х, кінець 1920-х – середина 1940-х [15, 13–14].

Олександр Федорук розглядає «український авангард» в єдиному контексті історії розвитку неакадемічних художніх напрямів 1910–1930-х років [18, 9-68].

Мирослава Мудрак в масштабній праці «Нова Генерація і мистецький модернізм в Україні» приділяє увагу діяльності одному з найрадикальніших напрямів українського авангардного мистецтва – панфутуризму [12].

В праці Є.В. Волощук та Б.Я. Бігуна «Доба «ізмів»: модернізм та авангардизм у західноєвропейській літературі першої половини ХХ століття» розглядаються засадничі історико-теоретичні питання сучасного літературного модернознавства, а також подається низка літературних портретів класиків модернізму та авангардизму, що увійшли до літературного канону ХХ ст. [5].

Інформація про творчість багатьох видатних представників мистецьких модерністських рухів міститься і в бібліографічному покажчику «Український художній авангард» [17].

У «Словнику термінів сучасного мистецтва» Г. Вишеславський та О. Сидора-Гібелінда [4] вдалися до складної систематизації мистецтва, зазначивши у передмові, що історія сучасного українського мистецтва не має загальноновизнаної періодизації, типології, методології, а, отже, термінології. До книги увійшли терміни як загальноновживані, так і неологізми, яких раніше не існувало.

Орест Голубець, аналізуючи категоріальний апарат, розмежував поняття модерн і авнгард, справедливо зазначивши, що, поняття модерну ширше і до історичних змін модерн підходить з позиції еволюціонізму, в той час як авангард - революційно. Дослідник підкреслює важливість концептів нового, сучасного як сутнісної характеристики модерну і наголошує на прагненні модерну до створення універсальної мови, що опирається на об'єктивні закономірності, досягнуті в результаті практичного досвіду [6, 161].

Дарина Скринник-Миська також розглядає теоретичні підходи до визначення понять авангарду й модерну та їх співвідношення у мистецтвознавчих дослідженнях, присвячених українському мистецтву першої половини ХХ ст. [16].

Концептуальні питання щодо вживання термінів «модерн» та «авангард» в українському мистецтві першої третини ХХ сторіччя піднімає А. Пузиркова. Розглянувши різні дефініції, автор приходить висновку, що під авангардом в українському мистецтві даного періоду слід розуміти конструктивістські пошуки в живописі, сценографії, пластичному мистецтві та в явищі панфутуризму. Інші експериментальні пошуки визначаються дослідницею як напрями «авангардного спрямування», де «модерн» і «авангард» ще співіснують у тісному взаємозв'язку, зокрема під час перших новаторських виставок початку 1910-х років [13].

Загалом питання, пов'язане з термінологією і категоріальним апаратом залишається дискусійним, оскільки визначення українського модерну акумулює в собі масу художніх напрямів, часто не схожих один на одного.

Серед фундаментальних робіт останнього часу увагу заслуговує монографія «Стиль модерн в Україні» Тетяни Кара-Васильєвої, у якій розглядаються особливості формування національного стилю модерн в різних регіонах України. На багатому фактологічному та ілюстративному матеріалі, на тлі широкій хронології явищ образотворчого та декоративного мистецтва висвітлюється проблематика взаємодії просторових мистецтв, архітектури в творенні нової образно-пластичної мови доби модерну. Процеси формування стилю модерн в Україні автор розглядає в контексті європейської синхронності [10].

Виклад основного матеріалу. Модерн є ключовою категорією культури минулого століття. Не випадково цей період увійшов в історію як «століття модерну» [1], коли нова свідомість в світоглядній іпостасі активно самостверджувалася й екстраполювала себе на усі царини життєвої практики людства. Модерністськими ідеями були просякнуті усі сфери життєдіяльності.

Відтак з одного боку під модерном розуміють революційні процеси в суспільстві, а з іншого боку від цього «цивілізаційного» модерну слід відрізнити інший модерн - «естетичний», який по-різному проявився в літературі, музиці, живописі, архітектурі. Відповідно відрізняються і межі тривалості «цивілізаційного» і «естетичного» модерну. Якщо перший ознаменував початок Нового часу з тріумфальним розвитком науково-технічного прогресу, першими буржуазними

революціями, то «естетичний» (мікромодерн) збігається з кінцем ХІХ - першою половиною ХХ ст. [2].

«Естетичний» модерн визріває наприкінці ХІХ ст. на тлі панування декадансу, який за своєю кардинальною спрямованістю завершував попередній етап духовного життя (що відбиває й семантика слова «декаданс» - «занепад»). Для мистецтва декадансу притаманний відцентровий рух від двох провідних художніх стилів ХІХ ст. - романтизму (від якого виокремиться неоромантизм і символізм) та реалізму (похідними якого стануть натуралізм і імпресіонізм). Якщо для романтизму був притаманним стан прийняття суспільних змін через утопічні очікування чудодійних ефектів науково-технічного прогресу й соціальних зрушень, то для реалізму характерне почуття недовіри до стрімких змін реальності, загострене переживання втрати усталених моральних і духовних орієнтирів, пророчі передчуття соціоісторичних катаклізмів [2].

Межа ХІХ–ХХ ст. стала етапом потужного старту модерну, який характеризувався помітною концентрацією естетичних новацій та духовних імпульсів. Але не дивлячись на короткий проміжок часу, «естетичний» модерн вирізняється надзвичайною строкатістю. Тому згадана епоха увійшла до історії західноєвропейської культури як період неймовірних революційних змін у мистецтві, котрі супроводжувалися виникненням численних течій, шкіл, угрупувань та творчих об'єднань. Саме тому цей період отримав неформальну назву «доби «ізмів». Цю особливість відбиває перелік термінів, що вживаються для позначення різноманітних явищ у літературі та мистецтві названої доби: символізм, неокласицизм, неоромантизм, неоімпресіонізм, абстракціонізм, експресіонізм, кубізм, сюрреалізм та ін. [5, 33]. Окремі «ізми» робили ставку на мистецький радикалізм, провокацію, агресію, епатаж і вважали себе авангардом рушійних змін, тим часом інші намагалися створювати зразки нового мистецтва з урахуванням досвіду минулих епох. Однак, попри численні суперечності та розбіжності, усі ці «ізми» об'єднували спільні імпульси рішучого звільнення від диктату традиції та вироблення засад нової некласичної естетичної парадигми. Попри численні відмінності, суперечності, а нерідко й конфлікти між ними, всі ці нові явища об'єднувала спільна для мистецтва доби модерну настанова на вироблення нових принципів художньої творчості, адекватної

процесам історичних, науково-технічних і ментальних змін.

Отже, розглядати феномен модерну слід як культурну епоху з властивим їй соціоісторичним тлом і комплексом настроїв, що розтікалися по різних напрямках, течіях, школах у мистецтві.

Зasadничою характеристикою поняття «модерн» є рух. Це твердження є ключовим, адже відображає основну ідею - динамізму та змін, які були тісно пов'язані з історичним контекстом до та після революційної доби. Разом з цим багато митців залишилися вірними принципам класичного мистецтва. Тому історичний контекст, хоча і важливий для епохи модерну, але конкретні твори слід прив'язувати радше до внутрішнього стану автора, його світогляду, громадської активності та поглядів на суспільні процеси.

Аналіз історичних явищ української художньої культури переважно базується на зіставленні українського мистецтва із західним з пошуком відповідних аналогій. Традиційно аналогії пояснюються впливом західноєвропейського мистецтва на українське та їх тісними зв'язками, що пояснюється тривалим періодом бездержавності і приналежності українських територій до тих чи інших європейських держав. Відмінності ж інтерпретуються через прояви національної ідентичності та зв'язком з народними традиціями.

Дослідники розглядають розвиток українського модерну головним чином у хронологічних межах 1910–1930-х років, від часу активного поширення та переосмислення на вітчизняному ґрунті мистецтва кубістів, а також футуристичної ідеї, яка у передреволюційному суспільстві знайшла великий відгук та родюче мистецьке підґрунтя, і до заборони новаторських експериментів у Радянському Союзі на початку 1930-х років.

Потужний розвиток модернізму в радянській Україні у 1920-тих рр. співпав з переходом до непу. Ці заходи пожвавили економічну ситуацію, що склалася після закінчення першої світової та громадянської воєн. А у сфері культури, науки й освіти позитивну роль відіграла політика українізації, що провадилася радянською владою. Буремний час національного відродження спонукав і до виникнення різних мистецьких об'єднань, товариств, художніх шкіл, студій, появи національної періодики, розвитку мистецтвознавчої науки і критики.

Створена у грудні 1917 р. на чолі з провідними художниками О. Мурашком,

Г. Нарбутом, М. Бойчуком та ін., Українська Академія мистецтв в 20-х роках стала центром мистецького життя України та почала зрощувати нові кадри. Розвитку зазнає книжкова графіка (Г. Нарбут), сценографія (О. Екстер, О. Хвостенко-Хвостов, А. Петрицький), монументальний живопис (М. Бойчук, та його учні: І. Падалка, В. Седляр, О. Павленко).

В цей час простежувались кілька домінуючих напрямів живописних орієнтацій. Перший продовжував традиції академічного живопису. Другий був спрямований на розвиток національної мистецької школи, відтак в творчості простежувалась етнічна ідентичність. Водночас стріко розвивався третій напрям під впливом європейського мистецтва, з новаторськими ідеями, постійними експериментами та спрямованістю на європейські стандарти мислення.

Новаторством часу стала поява антиакадемічних художніх явищ: перші виставки «Ланки», «Кільця», «Союзу сімох», пересувні виставки Салонів В. Іздебського, діяльність творчих об'єднань ОСМУ (Об'єднання сучасних митців України), Культур Ліга, Artes, діяльність українських кубофутуристів, супрематистів, конструктивістів, примітивістів, панфутуристів, «Нове мистецтво», «Авангард», «Юго-Лєф», АРМУ (Асоціація революційного мистецтва), Товариство художників імені К. Костанді в Одесі, «Пролетарська культура», «АХЧУ» (Асоціація художників червоної України) та ін. [13,205].

Численні школи та угруповання в образотворчому мистецтві демонстрували різноманітність творчих підходів та самовираження. Свобода у відстоюванні художніх позицій та переваг, настояна на революційному дусі епохи, створювала ситуацію конкуренції, що інколи призводило до запеклої полеміки, відкритого протиборства прихильників численних угруповань, течій, напрямків.

І все ж на відміну від загальноєвропейського новаторського мистецтва український авангард має свою специфіку. «Якщо в контексті західного модернізму формування авангардних течій пояснюється радикальним або волюнтаристським відходом від художніх канонів та норм і передбачає необхідність революційного зламу послідовного розвитку культури і художньої традиції, то український авангард знаходиться дещо в іншому контексті. Замість того, аби розірвати всі зв'язки з

минулим і дискредитувати будь-яке пов'язане з ними, українське авангардне мистецтво виявляє місця розривів між сучасним і минулим, поєднуючи їх у новому мистецтві, що є несподівано аномальним і диз'юнктивним» [12, 31].

Про бурхливий розвиток літератури цієї доби свідчить діяльність різноманітних творчих угруповань («Гарт», «Молодняк», «Ланка», ВАПЛІТЕ, «Аспанфут», «Плуг», «Нова генерація» тощо). Молоді українські письменники орієнтувалися на новітню західноєвропейську літературу, відмовляючись від традиційних класичних прийомів, експериментували, шукали нові форми. Однією з найвизначніших течій авангардизму був експресіонізм. Експресіоністська естетика впливала і на традиційну українську літературу, зокрема позначилась на творчості М. Бажана. Тим не менше на межі 20–30-х рр. Бажан переходить на стиль з ознаками неobaroco, в творчості поета з'являється тяжіння до синтезу мистецтв і твори Бажана вирізняє пристрасна патетика, багатство словника, прагнення осмислення українського минулого в контексті світової історії [9].

Щодо поміркованого модерну, то під впливом ідей сюрреалізму перебували П. Тичина, М. Хвильовий, М. Куліш та ін. Проте тематика, пов'язана з історією України, ніколи не залишалася осторонь них. У 1920 році на сцені Державного українського театру Шевченка Лесь Курбас здійснив новаторську, експериментальну постановку «Гайдамаки» за поемою Шевченка. Театральний художник-авангардист, ілюстратор Вадим Меллер, став першим українським митцем, який отримав золоту медаль на Міжнародній виставці сучасного індустріального і декоративного мистецтва 1925 р. у Парижі за оформлення вистави в театрі «Березіль».

Не стояли осторонь новаторських змін і молоді архітектори, які створили в 1928 р. ОСАУ (Об'єднання сучасних архітекторів України), перейменоване пізніше в ТСАУ (Товариство сучасних архітекторів України). Європейські архітектурні тенденції висвітлювали на своїх сторінках українські професійні видання. Так, журнал «Будівництво» (виходив з 1929) публікував хроніку закордонного будівництва, статті про актуальні архітектурно-будівельні проблеми, відкриття і знахідки в області конструкцій, будівельних матеріалів, міського планування. Істотну роль в обміні інформацією та демонстрації власних можливостей відіграла участь українських митців у міжнародних

виставках різного рівня – від всесвітніх до вузькопрофесійних, що проводилися в 20-х рр. як на території СРСР, так і за його межами. У першій виставці ОСА (Об'єднання сучасних архітекторів), що проходила в Москві в червні 1927, були представлені Київський художній інститут й Одеський політехнічний. Про презентабельність події говорить географія його учасників – відомих архітекторів з Брюсселя, Амстердама, Берліна, Парижа, Праги, Брно, Варшави, Роттердама й ін. європейських міст [14].

Притаманною ознакою цього часу було поєднанням найновіших мистецьких течій з національною ідеєю. Так, яскравим представником архітектури українського модерну був Д. Дяченко (комплекс споруд Української сільськогосподарської академії у Голосієво, 1926–1931 рр.), який черпав натхнення в українському бароко XVII–XVIII ст. Звернення до прийомів та форм українського бароко були притаманні О. Вербицькому, Н. Даміловському. Народний український стиль вплинув на твори К. Жукова, В. Кричевського, В. Троценко, В. Фельдмана та ін. [14].

Як бачимо, етнічна традиція впліталася в європейське новаторство в різних видах мистецтва. На думку Г. Скляренко, своєрідність українського модерну, де наскрізно проявляється ретроспективність, полягає в баченні сучасності крізь призму минулого [15].

Однак наміри побудувати «рай на землі» виявилися утопічними. Радянська влада швидко зрозуміла, що модерн створює свій власний культурний код, відірваний від завдань, які ставились перед мистецтвом як ідеологічною зброєю. Репресивна машина почала нищити не лише політичні свободи, а й свободу творчості. У 1932 році ЦК ВКП(б) ухвалив постанову «Про перебудову літературно-художніх організацій». Єдиним дозволим мистецьким методом став соціалістичний реалізм. Відтак мистецтво, яке виходило за рамки ідеологічних обмежень, було затавроване як вороже й відкинуте на узбіччя культурного життя. Жертвами терору стануть письменник Микола Хвильовий, драматург Микола Куліш, театральний режисер Лесь Курбас, художник-супрематист Казимир Малевич, художники-бойчукісти та багато інших. Таким чином модернізм був штучно обірваний у своєму розквіті.

Після смерті Сталіна, не дивлячись на процеси «відлиги», спроба відродження модерного мистецтва потерпіла краху.

Відвідини в Москві у 1962 р. виставки робіт художників авангардистів генсеком Хрущовим приведе до чергової розгорнутої кампанії проти художників. Не дивлячись на це, українське модерне мистецтво з елементами народного стилю виявлялося як в творчості професійних художників (А. Горська, В. Зарецький), так і народних (Марія Приймаченко, Катерина Білокур). Українська народна тематика в режисерських роботах М. Миколайчука, С. Параджанова, в творчості поетів-шістдесятників і дисидентів виходила за межі пропагандистської машини, спрямованої на формування уніфікованої радянської людини без національних ознак.

Часи незалежності відзначились в діяльності українських модерністів багатогранністю як у стильовому плані, так і в ідейно-смысловому. Як і сто років тому в українському артпросторі співіснують різні напрями та течії. Авангардисти, як представники «передового загону» з революційною мистецькою ідеологією, будують власну естетику. Але більшість модерністів в час війни за незалежність відчули цінність і гостру потребу в збереженні народної традиції. Відтак етнічна складова стала невід'ємною ознакою новітнього українського мистецтва.

Висновки. Початок епохи українського модерну співпадає в часі з європейським і датується початком ХХ ст. Це був час безпрецедентних за своїми масштабами соціальних потрясінь. Розпад Російської і Австро-Угорської імперій, перша світова війна, бунт проти старого ладу й надія на народження нового і справедливого світу призведе до революційних вибухів з очікуванням оптимістичних перспектив, визвольних змагань, зміни парадигми суспільної свідомості, серед домінантних ознак якої – інтерес до проблеми націотворення. Відтак самоствердження української нації відбувалося з одного боку як спроба руху до загальноєвропейського культурного простору, а з іншого як пошук своєї ідентичності.

Український модерн зближує з європейським дух революціонізму, прогресизму, войовничого антропоцентризму, утопізму, а на рівні суспільної практики – інтенсивна індустріалізація і модернізація життя. Український модерн, як і європейський, асоціюється з зухвалими художніми експериментами і новаціями, фундаментальними естетичними відкриттями і духовними зрушеннями. Але на відміну від європейського модерну, який базувався на

засадах соціального протесту і зосереджувався на суто художніх аспектах, специфіка українського полягала в необхідності збереження національної ідеї. Тому, не дивлячись на те, що мистецтво модерну в цілому тяжіє до універсалізму форм та космополітизму, можна акцентувати на національному аспекті українського модерну, яке вмістило елементи народної культури як смисловий код власної окремоті.

Література

1. Bradbury M. The modern British novel. 1878–2001. Penguin Books (Suffolk), 2001. 656 p.
2. Анц Т. Суспільна модернізація, літературний модерн і філософія постмодерну // *Експресіонізм*: Зб. наук. праць. Львів, 2002. С. 9–10.
3. Боулт Дж. Національний за формою, інтернаціональний за змістом. Модернізм в Україні. Український модернізм 1910–1930. Хмельницький : Галерея, 2006. С. 7–14.
4. Вишеславський Г., Сидор-Гібелінда Г., Вишеславський О. Термінологія сучасного мистецтва. Paris-Kyiv : Terra Incognita, 2010. 416 с.
5. Волошук Є.В., Бігун Б.Я. Модернізм та авангардизм у західноєвропейській літературі першої половини ХХ ст. НАН України, Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка. Київ : Академперіодика, 2014. 324 с. URL: <http://surl.li/qxtri> (дата звернення: січень 2024).
6. Голубець О. М. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. 220 с., іл.
7. Горбачов Д. Українській авангард 1910–1930-х років. Київ : Мистецтво, 1996. 400 с.
8. Декоративне мистецтво України ІХ–ХХІ століть: стильові трансформації, художні інтерпретації, загальноєвропейський контекст / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2019. 652 с. URL: <http://surl.li/qxtrx> (дата звернення: січень 2024).
9. Енциклопедія сучасної України: Бажан М.П. URL: <https://esu.com.ua/article-38801> (дата звернення: січень 2024).
10. Кара-Васильєва Т. Стиль модерн в Україні. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2021. 215 с., іл.
11. Лебедев Г. А. Українська архітектура 1920-х – початку 1930-х років: основні тенденції розвитку [архівні матеріали]: дис. ... канд. мистецтвознавства. Київ, 1968. 294 с. URL: <http://surl.li/qxtsv> (дата звернення: січень 2024).
12. Мудрак М. Нова генерація і мистецький модернізм в Україні. Київ: Родовід, 2018. 352 с.
13. Пузиркова А. Питання визначення понять «модернізм» і «авангард» в українському образотворчому мистецтві 1910–1930-х років. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 31. Т. 1, 2020. С. 202–209. URL: <http://surl.li/qxttn> (дата звернення: січень 2024).

14. Смоленська С. С. Архітектура авангардного модернізму в Україні: генеза та спадщина [текст]: дис. ... д-ра архітектури : 18.00.01; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2017. URL: <http://surl.li/qxtvg> (дата звернення: січень 2024).

15. Скляренко Г. На берегах. Нотатки до українського мистецтва ХХ ст. Київ: Софія, 2007. 336 с.

16. Скринник-Миська Д. «Модернізм», «авангард» і їх співвідношення в українських мистецтвознавчих дослідженнях // *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 37, 2018 . С. 4–20. URL: <http://surl.li/qolsx> (дата звернення: січень 2024).

17. Український художній авангард: бібліогр. покажч. / Голов. упр. культури і мистецтв Київ. міськдержадмін., Публ. б-ка імені Лесі Українки, від. мистецтв; [уклад.: Л. С. Криворучко, М. Г. Іванова]. Київ: [б.в.], 2008. 74, [3] с. : іл. URL: <http://surl.li/qxtwg> (дата звернення: січень 2024).

18. Федорук О.К. Перетин знаку: у 3 кн. Кн. 1: Історія та теорія мистецтва. Постаті. Народна творчість; Акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. Київ: Вид. дім А+С, 2006. 269 с. URL: <http://surl.li/qxtwt> (дата звернення: січень 2024).

References

1. Bradbury, M. (2001). The modern British novel. 1878–2001. Penguin Books (Suffolk), 656 p.

2. Anc, T. (2002). Social modernization, literary modernity and postmodern philosophy. *Ekspressionizm*. Ljviv, 9-10 [in Ukrainian].

3. Boulton, Dzh. (2006). National in form, international in content. *Modernism in Ukraine. Ukrainian modernism 1910–1930*. - Khmeljnyckyj: Ghalereja, 7–14 [in Ukrainian]

4. Vyšeslavs'kyj, H., Sydor-Hibelynda, H., Vyšeslavs'kyj, O. (2010). Terminology of modern art. *Paris-Kyiv : Terra Incognita*, 416 [in Ukrainian].

5. Voloshuk, Je.V., Bighun, B.Ja. (2014). *Modernism and avant-garde in Western European literature of the first half of the 20th century*. NAN Ukrajinu, In-t literatury im. T.Gh. Shevchenka. Kyjiv: Akadempriodyka, 324 [in Ukrainian].

6. Gholubecj, O. M. (2012). *Art of the 20th century: the Ukrainian way*. Ljviv: Kolir PRO, 220 [in Ukrainian].

7. Ghorbachov, D. (1996). *The Ukrainian avant-garde of 1910–1930*. Kyjiv: Mystectvo. 400 [in Ukrainian].

8. *Decorative art of Ukraine of the 9th–21st centuries: stylistic transformations, artistic interpretations, pan-European context* (2019). [gholov. red. Gh. Skrypnyk]; NAN Ukrajinu, IMFE im. M. T. Ryljsjkogho. Kyjiv, 652 [in Ukrainian].

9. *Encyclopedia of modern Ukraine* : Bazhan, M.P. <https://esu.com.ua/article-38801> [in Ukrainian].

10. Kara-Vasyl'jeva, T. (2021). *Modern style in Ukraine*. 215 [in Ukrainian].

11. Lebedjev, Gh. A. (1968). *Ukrainian architecture of the 1920s - early 1930s: the main trends of development* : dys. ... kand. Mystectvoznavstva. Kyjiv, 294 [in Ukrainian].

12. Mudrak, M. (2018). *The new generation and artistic modernism in Ukraine*. Kyjiv: Rodovid, 352 [in Ukrainian].

13. Puzyrkova, A. (2020). The issue of defining the concepts of "modernism" and "avant-garde" in Ukrainian fine art of 1910–1930. *Aktualni pytannja ghumanitarnykh nauk*. 31 (1), 202-209 [in Ukrainian].

14. Smolensjka, S. S. (2017) *The architecture of avant-garde modernism in Ukraine: genesis and legacy* [Tekst]: dys. ... d-ra arkhitektury : 18.00.01; Nac. un-t "Ljviv. politekhnika". Ljviv [in Ukrainian].

15. Skljarenko, Gh. (2007). *On the shores. Notes on Ukrainian art of the 20th century*. Kyjiv: Sofija, 336 [in Ukrainian].

16. Skrynnyk-Mysjka D. (2018) . "Modernism", "avant-garde" and their relationship in Ukrainian art studies. *Visnyk Ljvivs'koji nacionalnoji akademiji mystectv*. 37. 4-20 [in Ukrainian].

17. *Ukrainian artistic avant-garde: bibliographic index*. (2008). Gholov. upr. kuljturny i mystectv Kyjiv. misjkdierzhadmin., Publ. b-ka imeni Lesi Ukrajinu, Vid. mystectv; [uklad.: L. S. Kryvoruchko, M. Gh. Ivanova]. Kyjiv: [b.v.], 74, [3] [in Ukrainian].

18. Fedoruk, O. K. (2006). *Crossing the sign: in three books. Book one: History and theory of art. Figures. folklore*. Akad. mystec. Ukrajinu, In-t probl. suchas. mystec. - Kyjiv: Vyd. dim A+S. 269 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 05.01.2024
Отримано після доопрацювання 08.02.2024
Прийнято до друку 16.02.2024*